

Reviews

BOOK

Trots att det finns en bild av att klassisk konstmusik är ett otidsenligt och delvis marginaliserat fenomen i dagens kulturliv så har samma fenomen en tydlig närvaro i samtida medier av olika slag: på internet, i film och i tv. Den närvaron och de föreställningar den manifesterar är föremålet för denna antologi. Boken är ett av flera resultat av ett projekt finansierat av Vetenskapsrådet 2018–22, med en av redaktörerna som projektledare.

Antologin innehåller åtta kapitel som presenterar fallstudier i ämnet. De representerar en bra sammansättning och bredd både vad gäller forskar-kompetenser och teman. Här återfinns studier om hur klassisk musik marknadsförs till en samtida publik av symfoniorkestrar (Åsa Bergman), hur kön och nation konstrueras vid konservatorier i de östra delarna av Europa (Ann Werner och Cecilia Ferm), hur klassisk musik marknadsförs och säljs som ett recept för hälsa och terapi (Thomas Bossius), hur opera presenteras i Folkoperans marknadskommunikation på Instagram (Inka-Maria Nyman), hur klassisk musik finns som en egen genre i internet-memes (Sverker Hyltén-Cavallius), hur kvinnliga operasångerskor gestaltas i samtida film och tv (Johanna Ethnersson Pontara), hur klassisk konstmusik används i filmer av Lars von Trier (Erik Wallrup) och hur demondirigenter och klassiska musiklyssnare gestaltas i samtida film och tv (Tobias Pontara).

Texterna bjuder på upplysande läsning och många intressanta observationer. Boken har också ett trevligt tilltal. Samtliga kapitel presenterar fallstudier vilka utgör självständiga och originella forskningsinsatser, med acceptabla redogörelser för metoder, källmaterial och teoretiska perspektiv. Trots detta är texterna utformade på ett vis som gör dem fullt läsbara och tillgängliga för en läsekrets även utanför de akademiska kretsarna, vilket är utmärkt eftersom boken tar sig an frågor som borde kunna intressera många fler än bara de närmast invigda.

Som framgår av Pontaras inledning definieras "klassisk musik" på ett mycket öppet och inkluderande vis i antologin som helhet, motsvarande vad Pontara kallar en "generell förståelse". Det är således en vid vardagsspråklig innebörd av begreppet som bildar utgångspunkt snarare än en avgränsande definition. Det framstår som ett klokt beslut eftersom det lämnar ganska fritt spelrum åt författarna, något som nog var nödvändigt med tanke på den ganska skiftande empiri som studeras. Det medför samtidigt att många av texterna mestadels diskuterar "klassisk musik" som ett populärt fenomen, utifrån högst allmänna, icke-specialiserade föreställningar och till största delen engagerar sig med en mycket välkänd standardrepertoar av typen "klassiska örhängen". Det innebär att allt möjligt innefattas, från gregoriansk sång till Bela Bartók och till och med nyskrivna pastischer i klassisk stil –

Klassisk musik i det moderna medie- samhället

Konstruktioner, föreställningar,
förhandlingar

Red. Tobias Pontara & Åsa Bergman

Göteborg: Makadam, 2024

LARS BERGLUND

ORCID: [https://orcid.org/
0000-0001-5896-0803](https://orcid.org/0000-0001-5896-0803)

DOI: [https://doi.org/ 10.62779/
puls.10.2025.47257](https://doi.org/10.62779/puls.10.2025.47257)

men också att mycket av det som ingår i traditionen inte kommer med eller beaktas.

Även om greppet fungerar väl för antologin som helhet så kan det diskuteras om det alltid blir lika lyckat inom de enskilda kapitlen. I några fall hade det varit värdefullt om kapitelförfattarna hade ägnat ett stycke åt att precisera hur de använder termen "klassisk musik" i sina enskilda studier. Det som är brett och inkluderande i boken som helhet, i positiv mening, riskerar nämligen att bli vagt och otydligt när texterna kommer in på detaljer. En tvivelaktig latinsk etymologi som den som Hyllén-Cavallius presenterar räcker inte, mer hade behövts. Ett inslag som hade kunnat lyfta boken som helhet och dessutom skulle ha varit till stor hjälp för författarna hade varit ett kapitel i början av volymen som presenterade en kort begreppshistorik över termen "klassisk musik", i all dess mångfald och med beaktande av dess estetiska och socialhistoriska bagage.

Ett annat centralt begrepp i volymen som däremot vare sig diskuteras eller definieras tydligt är "medium/medier". Precis som "klassisk musik" verkar definitionen i volymen vara mycket bred och tillåtande. Där ingår allt slags internetinnehåll och tv-produktioner, men även mer konstnärligt syftande filmer. Däremot verkar inte exempelvis romaner eller poplåtar ingå, åtminstone nämns de inte. Denna breda definition utgör inte nödvändigtvis ett problem, men det hade varit intressant att se en diskussion kring vad den har fått för resultat för boken som helhet och i vilken grad den påverkar delstudiernas representativitet och resultat.

Volymen som helhet presenterar en mångfacetterad och tankeväckande bild av den klassiska musikens plats i det moderna samhället, men det är samtidigt en begränsad bild. Eftersom fokus ligger just på bilder och användningar i olika medier kommer boken som redan nämnts till stor del att ägna sig åt en stereotyp och populariserad version av vad som kan rymmas under förteelsen "klassisk musik". Det konstaterandet rymmer ingen kritik, utan det är en logisk följd av de övergripande frågor som ställs. Särskilt fruktbart blir det i de texter som explicit tar sig an detta slags popularisering, som i Hyllén-Cavallius kapitel. En intressant observation som återkommer i flera av kapitlen (men särskilt hos Bergman, Bossius och Nyman) är det medvetna sätt på vilket etablerade institutioner som konserthus, operahus och skivbolag spelar på dessa mer stereotypa och allmänt utbredda föreställningar om fenomenet. I texterna kopplas detta på ett övertygande vis till den nyliberala strömning som präglat samhället under en ganska lång period. Innebär den tendensen i första hand en inkludering och demokratisering med positiva förtecken eller handlar det snarare om en fördumning som hotar att nivellera den klassiska konstmusiken till en slätstruken konsumtionsprodukt? Denna bok levererar inga tydliga svar på den frågan, och det hade varit mycket begärt, men volymens mest juniora författare, Inka-Maria Nyman, presenterar dock en vass analys av Folkoperans marknadsföringsstrategier som tar oss en bra bit på vägen.

Ett kapitel som egentligen inte så mycket relaterar till bokens huvudfrågor är Werners och Ferns studie av föreställningar kring kön och nation vid konservatorierna i Helsingfors, Tallinn och Budapest – den berör nämligen inte föreställningar i medier. Det gör dock inte så mycket, för kapitlet tillför något annat. Dels lyfter det blicken över den stereotypa vulgärversion av

företeelsen "klassisk musik" som står i fokus i flera av de andra texterna, dels tillför den ett välkommet internationellt perspektiv.

Det finns en hel del exempel i denna bok på skavanker och inkonsekvenser som hade kunnat undvikas med en strängare och noggrannare redigering. Vissa kapitel använder historisk presens, andra undviker det. Ett annat exempel är att förkortningar skrivs olika i olika kapitel (till exempel Cd respektive cd). En struntsak kanske, men det är onödigt. Ett annat onödigt och störande inslag som verkar vara ett medvetet val är att många författare som refereras ges ett epitet: "den brittiske filosofen Frank Sibley"; "den amerikanska filmmusikforskaren Claudia Gorbman". Dock är det inte konsekvent genomfört i boken: i fråga om vissa författare kan vi tydligen klara oss utan epitet. Ett större problem är att sådana epitet ofta blir fel eller inaktuella och att de i några fall inte är konsekventa boken igenom. I Bergmans kapitel möter vi "den amerikanska filosofen Lydia Goehr", i Bossius kapitel "musikforskaren Lydia Goehr". Utöver inkonsekvensen vill jag invända att bägge titlarna är diskutabla eller åtminstone ofullständiga. Dessutom är Goehr född, uppvuxen och utbildad i England, även om hon i dag är verksam i USA. Kanske är titlarna tänkta som en hjälp för de läsare som inte är akademiskt initierade. Jag tror dock inte de hjälper någon att bättre förstå texterna, de är bara ett klumpigt inslag.

Som förhoppningsvis redan framgått är detta en läsvärd och tankeväckande volym. Den erbjuder också en rätt representativ lägesbild av musikforskning i Sverige av i dag, både vad gäller aktuella frågor och metodologisk mångfald. Betyget blir ganska gott. Delstudierna i volymen är mestadels genomtänkta och väl genomförda med ett relevant urval av empiriskt material och metoder och framstår som hyggligt väl teoretiskt orienterade. De presenterar nya och originella resultat som mestadels är övertygande. Naturligtvis är det upp och ner i kvalitet. Ett par texter lider av en mer otydlig argumentation och ett till synes ogenomtänkt upplägg – det gäller särskilt Ethnersson Pontaras och Wallrups bidrag.

Samtidigt finns det vissa aspekter som stämmer till eftertanke. Kapitlen i boken framstår som väl orienterade i någotsånär aktuell forskning och relevanta teoretiska perspektiv, mestadels hämtade från internationell forskning. Emellertid förblir interaktionen med tidigare forskning och teoretiker i texterna överlag tämligen osjälvständig. De refererade teoretikerna används mestadels för att identifiera, bekräfta eller namnge företeelser i den egna empirin. Teorin fungerar därmed som en form av checklista eller statisk taxonomi mot vilka de empiriska iakttagelserna kan bockas av, eller som färdiga etiketter med vilka olika företeelser kan märkas upp. Däremot finns inga ansatser till teoretiskt arbete: studierna syftar i princip aldrig till att utmana eller utveckla de teoretiska perspektiven eller begreppen. Därmed uppstår ingen intressant dynamik. Det finns ingen produktiv friktion mellan teori och empiri. Som ett resultat av detta, som jag betraktar som en vetenskaplig svaghet, går det inte att komma ifrån att resultaten och observationerna i boken visserligen är intressanta, men samtidigt ganska förutsägbara. Empirin må vara ny men det finns ganska lite i slutsatserna som är ägnat att förvåna. Samtidsstudier ägnar sig oundvikligen åt material och exempel som ofta är välbekanta för de läsare som ingår i samma samtid. Det ställer särskilt höga krav på skarp analys och nya och oväntade perspektiv och

detta kräver i sin tur ett dynamiskt, kreativt och produktivt umgänge med teori. Det saknas till stor del i denna bok. Det är tankeväckande att den som lyckas bäst i det avseendet inte bara är den yngsta författaren utan också den enda som inte är verksam i Sverige. ■